

HOOFDSTUK II

Oorsprong en Ontwikkeling van Muziek

A. "Geburt und erste Kindheit der Musik"

"Musik ist nichts anderes als das Leben selbst, das eine Allwesen, das sich selbst zeugte und gebar." (HB 56, p.404)

Bovenstaande uitspraak van Erich Von Hornbostel in 1928 kan gezien worden als het gevolg, de weerslag van en een van de variaties op het in de negentiende eeuw gevormde evolutionisme, dat uitgaat van een voortdurend veranderende en zich ontwikkelende werkelijkheid. Het gaat daarbij om een progressief verlopende ontwikkeling van lagere naar hogere vormen. Deze evolutieleer kent meerdere vertakkingen en variaties, en is tot diep in de twintigste eeuw door vele wetenschappers verder uitgewerkt.

Het positivisme³² stimuleerde het onderzoek naar de tastbare bewijzen van deze veronderstelde evolutie. Vergelijking met andere onderzoeksgebieden was een van de middelen van dit positivisme om abstracte verschijnselen (zoals een evolutie) 'waarneembaar' te maken. Herbert Spencer (1820 - 1903) ontwierp bijvoorbeeld een theorie, waarbij de ontwikkeling van mens en maatschappij vergeleken werd met de ontwikkeling van een levend organisme (*First Principles*, 1862). Natuurwetenschappelijk onderzoek zou dus concrete aanwijzingen kunnen geven en zijn theorie kunnen staven. De door Charles Darwin (1809 - 1882) en anderen geconstrueerde "biogenetische grondwet" liet de ont-

³²Wijzgerig systeem van Auguste Comte (1798 - 1853), waarbij men zich alleen richt op 'positieve' oftewel zekere zaken en waarneembare verschijnselen. Het keert zich tegen de metafysica en het geloof in een god.

Er ontstond een levendige wetenschappelijke uitwisseling ten aanzien van muziek als enerzijds sociologisch, psychologisch en anderzijds biologisch en fysiologisch verschijnsel. Het meest avontuurlijke thema van deze discussies was de oorsprong van muziek en haar eerste stappen op weg naar 'beschaving', oftewel *Geburt und erste Kindheit der*

Lach 1924:11)

ist, der vergleichende Musikwissenschaftler danach; warum es so werden mußte." (Robert "Der Musikhistoriker [fragt] danach, was und wie ein Tongebilde (historisch) geworden ging vergleichen om het *Warm? Woher? Wohin? Wozu?* te kunnen beantwoorden. de muzikale uitingen van andere culturen met elkaar en vooral met de Europese cultuur van de Westerse muziekgeschiedenis; nu ontstond dit nieuwe perspectief van waaruit men Tot dan toe had de muziekhistoricus zich beziggehouden met het *Was? und Wie?*

van de eerste, dat wil zeggen 'primitieve', ontwikkelingsstadia van de Westerse cultuur. gebruik waren. Zo kwam men op de gedachte dat deze volken de 'levende beelden' waren werktuigen en instrumenten die op dat moment 'nog' bij de zogenaamde *Naturvölker* in Bovendien kwamen sommige archeologische vondsten uit de Westerse cultuur overeen met liseerd leken, wanneer ze een kleine omvang hadden of technisch niet afgewerkt waren. gezongen, letterlijk en figuurlijk 'monotoon', en omdat hun instrumenten minder gespecialiseerd dan het 'beschaafde' Europa, omdat er in deze culturen bijvoorbeeld eenstemmig werd volken (afgezien namelijk van enige uitzonderingen in Azië) op een lager niveau stonden Onder invloed van deze opvattingen ontstond het idee dat de meeste niet-Westerse

complexe harmonie, van de houten herdersluit naar de zilveren dwarfsluit etcetera. meerstemmigheid, van het zingen in parallelle kwinten en kwarten (organum) naar een grof naar fijn, van eenvoudig naar complex, dus meer specifiek, van eenstemmigheid naar Dat is, interpreteerde menig muziekwetenschapper, van 'primitief' naar 'beschaafd', van neity to a definite coherent heterogeneity." (Spencer 1862, geciteerd door Allen 1962:110). Ook muziek zou zich hebben ontwikkeld "from an indefinite incoherent homoge-

hij beschreef de evolutie wel als een steeds gedifferentieerder worden van vormen. huidige menselijke gedaante. Spencer was niet zo specifiek als Darwin op dit punt, maar werelde tot vis, vervolgens via amfibie en knipdier tot zoogdier en uiteindelijk tot de heel concreet aangegeven hoe de mens zich, volgens hem, had ontwikkeld van ongeling van het mensenas (filogenese). Darwin had in zijn boek *The Descent of Man* (1854) ontwikkeling van de enkele mens (ontogenese) als een verkorte vorm zien van de ontwikke-

Musik (HB 56, 1928:393). Spencers essay *The origin and function of Music* (1857)³³ was de eerste van een lange rij verhandelingen over dit onderwerp dat steeds uitgebreider werd, omdat bijna elke theorie begon met een kritische beschrijving van alle voorafgaande ideeën om er dan vervolgens een nieuwe opvatting aan toe te voegen.³⁴

"*Im Anfang war das Wort*" dacht Herbert Spencer, volgens Stumpf (1911:14), want Spencer geloofde dat muziek het resultaat was van "emotional speech". Hij ging er immers vanuit dat alle muziek van oorsprong vocaal was en ontstaan als het produkt van het spreken: onder invloed van emoties zou de mens de intonatie zodanig veranderen dat het spreken vanzelf overging in zingen. "What we regard as the distinctive traits of song, are simply the traits of emotional speech intensified and systematized [...] vocal music, and by consequence all music, is an idealization of the natural language of passion." (Spencer 1857:414) Spencer publiceerde zijn ideeën ten aanzien van *The origins of Music* al in zijn *Illustrations of Universal Progress* van 1854 en herhaalde deze in 1858 in zijn *Essays: Scientific, Political, and Speculative*.

Charles Darwin daarentegen dacht, volgens Stumpf: "*Im Anfang war die Liebe*" (Stumpf 1911:9). Hij beweerde in *The Descent of Man* (1871) dat muziek, deze bijzondere manifestatie van geluid, ontstaan moest zijn uit de paringsroep van onze dierlijke voorouders. In een voetnoot op bladzijde 333 (Darwin 1871:318) verwijst hij naar Spencers *Essays* en zegt: "Spencer comes to an exactly opposite conclusion to that at which I have arrived. He concludes that the cadences used in emotional speech afford the foundation from which music has been developed, whilst I conclude that musical notes and rhythms were first acquired by the male or female progenitors of mankind for the sake of charming the opposite sex. Thus musical notes became firmly (I should rather say, possibly) associated with some of the strongest passions an animal is capable of feeling, and are

³³In: *Frazer's Magazine* (October 1857). Later opgenomen in *Essays: Scientific, Political, and Speculative*, Vol.1, Londen 1858.

³⁴Warren Dwight Allen presenteert in zijn boek *Philosophies of Music History* (1939/'62) een samenvattende lijst van tien verschillende uitgangspunten wat betreft theorieën over de oorsprong van muziek (p.215); ik behandel echter alleen die standpunten die aan het begin van de twintigste eeuw het meest geciteerd werden.

